

Eesti metsavennad pidasid oma kõige pikema lahingu endises Roela vallas

Pärast sõda oli metsavend-lusest kõige "nakatunum" maakond Virumaa, mitte Võrumaa, nagu üldiselt arvatakse.

Jaak Pihlau

Suvel 1946 tegutses Virumaal 61 metsavendade salka 415 liikmega, Võrumaal 48 salka 305 liikmega, mujal oli see arv palju väiksem.

Vähetuntud on ka fakt, et Virumaal Oonurmel toimus 1946. aasta suvel ka metsavendade kõige edukam varitsusoperatsioon, mille käigus tapeti ja haavati üle kümne tšekisti ja parteitöötaja.

Dokument valgustab

Eesti metsavendade ajaloo kõige pikem ja edukam lahing toimus samuti Virumaal Roela vallas 1946. aasta märtsikuus.

Selle hommikust kuni öhtuni kestnud punkrilahingu kohta on säilinud arhiividokumente ja kirjallike meenutusi. Rüügarhiivi filiaalis säilitatavas ametlikus NKVD aruandes kirjutatakse sellest lahingust nii:

"Eriteade ENSV Siseasjade Narkomi ülema asetäitjale alam-polkovnik Smirnovile.

NKVD 260. laskurpolgu 6. roodu 2. rühma ümberdislotseerumisel Virumaal Paasvere vallast saatis polgu luureleitnant Bolšakov 27. veebruaril Aruküla taludesse hobuveokitel nooremseersant Boiko, punaarmeeelased Matrossovi ja Vassilkovi. Üksusesse nad enam tagasi ei pöördunud.

Pataljoni komandör kapten

Gurkovski juhtimisel 260. laskurpolgu väegrupi poolt teostatud otsingu tulemusena leiti nimetatud sõjaväelased tapetuna Aruküla rajoonis olevast metsaküünist 5. märtsil. Laipadel esines noa ja tulirelvahaavu.

Samal päeval arreteeriti kahtlustatuna bandiitide aitamisest ja punaarmeele tapmises Arukülas elav taluperemees Seinpere. Seinpere tunnistuse alusel avastas ja blokeeris Gurkovski väesalk 11. märtsil kell 9 hommikul Arukülalt 4 km edelas asuvas metsamassiivis punkri, kus viibis Heino Juhkami juhitud 5-liikmeline bande.

Bandiidid avaldasid visa vastupanu ja pidasid lahingut kuni pimeduse saabumiseni, seejärel murdsid öösel piiramisrõngast läbi ja kadusid.

Väegrupist langes kaks meest, haavata sai kolm. (—)"

Selle operatiivteate kohta tuleb kohe öelda, et venelaste poolel langemise ja haavatute arvu on kindlasti vähendatud: kohalikud elanikud rääkisid kümnest kuni viieteistkümnest haavatust-tapetust, laipu ja raskelt haavatuid veeti Rakverre vähemalt kahe hobuveokiga.

Neli kanget meest

Samuti on dokumendis vale metsavendade arv, tegelikult kuulus Heino Juhkami salka ainult neli meest: peale salga juhi veel tema isa Mihkel Juhkam, tädipoeg Leopold Moor ja Juhkamite kauge sugulane Karl Moor.

1945. aasta suvekuudel liitusid Juhkami salgaga lühiajaliselt veel kaks meest: endine Lebavere metsavaht Gustav Kask

ja Karl Soon Kulinalt. Sel ajal hoidus Heino Juhkam teadlikult kõrvale aktiivsest tegevusest, uskudes nii nagu paljud teisedki metsavennad, et Eesti taasvabanemine ei seisa mägede taga.

Enamik Eesti metsavendade lahinguid toimus punkri, metsaküüni või talu ümberpiiramisel, harvem kokkupõrke-jälituslahinguna. Jõud olid alati ebavõrdsed, paari kuni tosina nõrgalt relvastatud metsavenna vastu seisis vähemalt 30-40, vahel isegi paarsada hambuni relvastatud sõdurit.

Ükski neist kokkupõrgetest ei kestnud üle 6-7 tunni, erandiks oli juba mainitud punkrilahing Virumaal.

Aruküla lahing

Lahingukoht paiknes sügavas metsatihnikus, lähima küla järgi on seda nimetatud ka Aruküla lahinguks.

Punkri olid Heino Juhkam ja Leopold Moor ehitanud rohkem kui aasta varem, see sai valmis 1945. a jaanuaris. Punker oli kaevatud pooleteist meetrit maa sisse, kivide ja pinnasega tugevdatud välisseinad olid kuulikindlad ja massiivne katus kaitses granaadiplahvatuste eest.

Nagu eespool juttu oli, sai lahingu ajendiks kolme punaväelase tapmine Arukülas Seinperede talus. Sõdurid olid juba mitu korda varem taluperet terroriseerimas käinud ja kui nad tulid 27. veebruaril küüthobust nõudma, siis peremees Juhan Seinpere keeldus. Selle peale läks üks punaväelane peremehele rusikatega kallale, see aga haaras püstoli ja tappis sõdurid.

Kui Juhan Seinpere märtsi alguses kinni võeti, ajas ta ülekuulamisel kogu süü metsavendade kaela, nõustudes ühtlasi nende punkri asukohta näitama.

11. märtsi varahommikul piirati metsavendade punker sisse, esimene rünnakukatse oli poole kümne paiku, kui punkris olevad avasid kohe tule, lootes nähtavasti punkri kerge vaevaga vallutada.

Paugutamisega äratatud metsavennad haarasid aga relvad ja löid rünnaku tabava kuulipilduja- ja püssitulega tagasi.

Paari tunni pärast üritasid punaväelased uuesti, kuid seegi kord pidid nad suurte kaotustega taanduma. Kolmas üritus tehti pärastlõunal, kuid seegi ei andnud tulemust, misjärel venelased tõmbusid 600-700 meetri kaugusele ilmselt abiväge ootama.

Kell pool kümme öhtul hiilisid punkri kaitsjad pimeduse varjus hanereas ja kikiarvul oma kindlusest minema. 300 meetri kaugusel metsasihil sattusid mehed kahe sõduri peale, kelle pihta anti tuld. Seejärel ületasid metsavennad jooksusammul sihi ja kadusid metsa.

Kõigil neljal jäi siiski elada vähem kui aasta: Karl Moor tabati 1. juunil Küti vallas, Heino Juhkam ja Leopold Moor 21. juulil Aruküla lähedal. 4. augustil 1946 mõisteti nad ENSV avalikul kohtuistungil Rakveres surma ja lasti sama aasta 29. oktoobril Tallinnas maha.

Mihkel Juhkam võeti kinni Tartumaal 12. augustil 1946 ja temagi osaks sai 1. novembril surmanuhtlus.